

SUBA JÁNOS*

A TRIANONI ÉSZAKI HATÁRSZAKASZ REDEMARKÁLÁSA AZ 1947. ÉVI PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉS SZERINT

REFIXING THE TRIANON CONFINES OF THE STATE – THE 1947 PEACE TREATY OF PARIS

ABSTRACT

One of the regulations of the Peace Treaty was the restoration of the confines of the country in their original state. The tracing of the border-line, however, as a consequence of the military events and/or the phenomena of nature, has been demolished in several places during the Second World War. In the north the Pozsony (Bratislava) bridge-head was to be abandoned to Czechoslovakia; this meant marking out a new border-line in 6750 m length and the border-line between Austria and Hungary became shorter. On the Hungarian–Czecho-slovakian border the original line of the confines had to be modified at 13 sections and the new border-line became fixed by the agreement of 13 July 1953. In connection with the new agreement 11.5783 – 11.5783 hectares of land changed hands between the two countries at par. The new Hungarian-Soviet boundary was marked, too and the border-line became 136.7 km long, slightly shorter than before. With some lesser or greater modifications the other border-sections became restored as well. The Hungarian–Yugoslavian boundary got shorter just like the ones mentioned before.

1. Előzmény

Magyarország a trianoni békeszerződés értelmében kijelölt határainak hossza 2266 km volt. Ez a határvonal a terület-visszacsatolások után 1225 km-rel, 54%-kal növekedett.¹

Magyarország határai a II. világháború után megváltoztak. Az 1947. február 10-én aláírt Párizsi békében Magyarország elvesztette az I. és II. bécsi döntés során visszacsatolt területeket, Felvidéket, Észak-Erdélyt, valamint Kárpátalját és Délvidéket. A békeszerződés visszaállította Magyarország 1938. január 1-jei határait kisebb módosításokkal.² Ez maga után vonta azt, hogy a műszaki munkálatoknál nemcsak egyszerűen rekonstruálták az eredeti állapotot, hanem az adott politika és gazdasági helyzet által diktált szempontokat is figyelembe kellett venni. A már egyszer kijelölt határvonal újbóli helyreállításának folyamatát redemarkálásnak nevezzük.³

A jogi alapot az 1947. évi Párizsi békeszerződés 1. cikke adta meg. Amellyel megerősítette a trianoni békediktátum határokat kijelölő cikkelyeit. Illetve az ezek alapján felállított határmegállapító bizottságok által létrehozott határdokumentumokat.

2. A határkijelölés szervezeti keretei

A II. világháború folyamán Magyarország határvonalának megjelölése egyrészt háborús cselekmények, másrészt pedig természeti behatások következtében több helyen megsérült. Így az volt a feladat, hogy a szomszédos országokkal egyetértésben olyan Vegyes Bizott-

* PhD, térképtárvezető, Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Térképtár, Budapest.

ságokat (továbbiakban: VB) létesítsenek, amelyek az eredeti határvonalat régi állapotában, egyértelműen megjelölve helyreállítják. Ezért az országhatár műszaki helyreállítására részletes műszaki tervet és végrehajtási utasítást kellett kidolgozni a trianoni határmegállapítás iratanyagai műszaki adatainak felhasználásával, azok kiértékelésével. Tekintettel a költségek minimalizálására.

A pénzügyminisztérium részéről kijelölt műszaki szakértők, Hazay István egyetemi tanár, az Állami Földmérés vezetőjének irányításával – aki egyben a határrekonstrukciót előkészítő műszaki munkálatok központi irányítását is ellátta – megkezdtek a trianoni Határmegállapító Központ és a négy Határmegállapító Bizottság műszaki vonatkozású iratainak átnézését és kiértékelését a küszöbön álló műszaki határrekonstrukció céljaira.⁴

Első feladatuk a területviSSzacsatolások idején, illetve a háborús események folytán a trianoni határjelekben keletkezett károk és hiányok pontos megállapítása, a műszaki adatok folyamatban lévő összegyűjtése és kiértékelése volt. A magyar politikai vezetés fontosnak tartotta – a hároméves terv zavartalan keresztülvitelének biztosításához fűződő általános kormányzati érdekekre –, hogy a takarékoság és gazdaságosság elve a határkijelölés végrehajtásánál is a lehető legmesszebbmenő mértékben érvényesüljön. Azért, hogy a határhelyreállítás műszaki dologi kiadásai (határkövek, napszám stb.) legalább hozzátétőlegesen kiszámíthatók legyenek – a folyamatban lévő földreformmal kapcsolatos földmérési munkálatok előrehaladásának helyszíni ellenőrzésével egybekapcsolva – az egyes földmérési felügyelőségek vezetői utasítást kaptak, hogy a hiányzó határjeleket összeírják. Így az állami határjelekben esett károk és előállott hiányok előzetes becslésszerű megállapítása külön műszaki apparátus és költség nélkül megoldható volt.⁵

2.1. Az Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltsége

Az Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltsége 1947. május 15-én kezdte meg a munkáját a Miniszterelnökség I. ker. Úri utca 54–56. szám alatti helyiségében. A kirendeltség vezetője: Dr. Hazay István miniszteri osztályfőnök, helyettese: Bonk Árpád ny. miniszteri tanácsos, beosztottak: Dr. Májay Péter műszaki főtanácsos, Hidvéghi Gyula műszaki tanácsos és Schmidt Béla főmérnök, továbbá a helyszíni munkálatokra szükség szerint esetenként kirendelt műszaki személyzet. A kirendeltség munkájával kapcsolatban gyakran felmerülő jogi kérdésekben dr. Oszvald György ny. miniszteri osztályfőnök állt a kirendeltség rendelkezésére, aki határügyi kérdésekkel már negyven éve foglalkozott.⁶

A „bizalmas jellegű helyszíni vizsgálat” során megállapították, hogy a csehszlovák szakaszon kb. 2250 határkö hiányzik. A helyszíni vizsgálat során megállapították, hogy azokon a határszakaszokon, ahol a határvonalat élő vízfolyás képezi, egyes helyeken a vízfolyás helyét megváltoztatva, a trianoni határ is megváltozott. Bemondás és folyamatos megállapítás szerint egyes helyeken a szomszéd államok a trianoni határtól eltérő vonalat tartanak megszállva. Ezeknek a kérdéseknek a rendezése a későbbiekben államközi tárgyalásokat igényelt.

2.2. „Pozsonyi hídfő” átadására és az új határvonal kijelölésére alakult Bizottság

A magyar–csehszlovák határ redemarkálására az 1947. évi Párizsi békeszerződés végrehajtására (pl.: békeszerződés I. rész 1. cikk d. pontja alapján) határrendező bizottság alakult, a „Pozsonyi hídfő” átadása és az új határvonal kijelölése magyar–csehszlovák bizottság által.

2.3. Magyar–Csehszlovák Vegyes Műszaki Bizottság

Később egy másik bizottság is megalakult 1948-ban a magyar–csehszlovák határvonal redemarkálása, amely a Magyar–Csehszlovák Vegyes Műszaki Bizottság (M-CS VMB) nevet viselte, amelynek feladata a magyar–csehszlovák országhatár műszaki helyreállítása volt.

A VMB a magyar kormány által kinevezett 4 főből álló magyar és a csehszlovák kormány által kinevezett 3 főnyi (csehszlovák) tagozatból állt. Mindegyik tagozat egyik tagja annak elnöke volt. A VMB feladata a magyar–csehszlovák határvonal részletes megállapításának megtárgyalása és keresztülvitele volt. Az üléseken szakértőket és segédszemélyzetet is igénybe vehettek. A VMB ülészeit a két ország által közösen megállapított helyén tartotta. Az ülés tartamát esetről esetre állapították meg. Akkor, ha a letárgyalandó kérdések sorrendjére vonatkozólag nem történt megegyezés, a sorrendet úgy határozták meg, hogy felváltva tárgyaljanak le egy magyar és egy csehszlovák javaslatot.⁷

A VMB az országhatár helyreállítási munkálatait felosztotta a műszaki munkálatoknak megfelelően szükséges munkanemekre, magát a határt pedig munkaszakaszokra, annak az elvnek a figyelembe vételével, hogy a munkaszakaszok helyreállítási munkái és költségei lehetőleg egyenlők legyenek. Az egyik szakasz helyreállítását a magyar műszaki kirendeltség, a szomszédos szakaszt a csehszlovák műszaki kirendeltség végezte. A VMB ki-dolgozott egy „Műszaki Utasítást”, amely alapján folytak a munkálatok.⁸

2.4. Állami Határügyi Bizottság

Ennek feladatát vette át az Állami Határügyi Bizottság 1948–1950 között. Hasonló feladatok merültek fel, mint a trianoni békeszerződésben megállapított határvonalakkal kapcsolatban 1921–25 között. Ezek a feladatok meghaladták az akkor működő Határmegállapító Bizottságok feladatkörét. Ezért a Minisztertanács Állami Határügyi Bizottságot (AHB) létesített.⁹ Az AHB hatáskörébe tartozó feladatok: a szomszédos államok megfelelő szerveivel egyetértésben az államhatárok jelzésének felülvizsgálata, a határjelek helyreállításával kapcsolatos dologi és gazdasági jellegű tárgyalások lefolytatása, a természetes határvonulatok esetleges megváltoztatása, az elbirtoklásból adódó problémák letárgyalása, és végül jelentéktlenebb határkiigazítási ügyekben javaslattevés.¹⁰ Az AHB a miniszterelnök felügyelete alatt állt. A működésével kapcsolatos személyi és dologi kiadásokat a miniszterelnökség költségvetésében irányozták elő. Az AHB elnökét a kormány a miniszterelnök előterjesztésére nevezte ki.¹¹ Az AHB elnökének Kiss Rolandot (volt HM államtitkár) rendkívüli követnek és meghatalmazott miniszternek nevezték ki.¹² Az AHB az elnökből, titkárból, 8 állandó és 8 pótagból állt. A 8 állandó, ill. a 8 pótagot a Miniszterelnökség, a Külügy-, a Belügy-, a Pénzügy-, a Földművelésügyi-, az Igazságügyi-, a Honvédelmi-, és a Közlekedésügyi miniszter előterjesztésére a kormány nevezte ki 1949. januárban. A miniszterelnök 1949. februárban Kőrmendi Pál min. tanácsost kinevezte az AHB titkárává, és így az AHB megkezdte érdemi működését. Székelye az V. ker. Báthory u. 20. II/1.-ben volt.

3. A magyar–csehszlovák határszakasz redemarkálási munkálatai

Magyarország északi határánál két nagy változás következett be: Csehszlovákia a „Pozsonyi hídfő” biztosítására megkapta Dunacsun, Oroszvár és Horvátjárfalu községeket és azok kataszteri határukat.¹³ Valamint létrejött 135 km hosszúságú magyar–szovjet határ, mert Csehszlovákia „lemondott” Kárpátjáról Szovjetunió javára.¹⁴

3.1. Pozsonyi Hídfő

A „Pozsonyi hídfő” átadása a békeszerződésben előírt és felállt Határrendező Bizottság magyar és csehszlovák delegációja (HRB) hosszas tárgyalás után megegyezett a határvonal végleges helyére vonatkozóan. Az Állami Földmérés mérnökei és csehszlovák kollegáik közösen végezték el a 6750 m új határszakasz kitűzését és jelekkel való állandósítását. Ez egyben az új magyar–csehszlovák határszakasz I. alszakaszát alkotta. Ez által a magyar–osztrák határszakasz megrövidült.¹⁵

3.2. Redemarkálási munkálatokat szabályozó okmányok

A „Pozsonyi hídfő” határkijelölési munkálataival párhuzamosan indultak meg a csehszlovák határszakasz többi részén a redemarkálási munkálatok. A magyar–csehszlovák államhatár műszaki helyreállítását a két fél által kötött megállapodások és jegyzőkönyvek szabályozták.

Ezek a következők voltak:

1948. január. 21. Dunacsúny: A magyar–csehszlovák határ helyreállításával kapcsolatban a következőkben állapodtak meg: A magyar–csehszlovák államhatárnak a Dunától keletre húzódó vonalát három szakaszra osztják, a szakaszok bejárását mindkét részből 1 mérnök, 1 műszaki tisztviselő és szükség szerint 1–2 munkás végzi. A bejárásról jegyzőkönyvet vezetnek, amelyben feltüntetik a határvonal hiányosságait. A bejárás munkáját 3–4 hétre irányozzák elő. A magyar és csehszlovák műszaki csoport a bejárást együtt végzi. A hiányzó köveket mindegyik fél külön rendeli meg az 1948. év november 14-én kelt megállapodásban részletezett szakaszbeosztás szerint. A hiányzó határkövek pótlása 1948. augusztus 1-jén kezdődik. Az elhelyezett új határkövek tengerszint feletti magasságát nem kell meghatározni. Minden technikai munkáról feljegyzést kell készíteni.

1948. június 3. Rajka: Megállapodás létesült mindkét fél műszaki személyzetének határátlépése biztosítására.

1948. július 9. Pozsony: Megállapodás létesült a határvonal munkaszakaszainak megállapítása, valamint a munkálatok megkezdésének időpontjára vonatkozólag.

1948. szeptember 3. Győr: A határvonal bejárásáról tett bejelentések tudomásulvétele után megállapodás létesült a határvonal helyreállításának korábbi munkaterve tekintetében.

1948. november 9. Pozsony: A határmunkálatok műszaki végrehajtására vonatkozó és a magyar részből előterjesztett műszaki utasítás tervezetét tárgyalták le és megállapodás létesült annak végleges szövegében. Megállapodás létesült továbbá a folyamatban lévő határmunkák 1948. évben történő befejezése, illetőleg megszakítása időpontjában, végül az Aggtelek–Domica közötti cseppkőbarlangban a határvonal kijelölése tárgyában.

1948. december 13. Domica: A magyar és csehszlovák műszaki bizottság bejárta az Aggtelek–Domica-i cseppkőbarlangot és megállapodtak a munkálatok menetében.

1948. december 20. Győr: Megállapodás létesült az 1949. évben végzendő munkálatokhoz szükséges határátlépési igazolványok mindkét részből kiállítására tárgyában.¹⁶

A csehszlovák határszakaszt 1948. július 5. –augusztus 28. között a M-CS VMB bejárta. A bejárás alkalmával megállapították, hogy az országhatár egyes szakaszain olyan változások történtek, amelyek miatt a határvonal ezeken a szakaszokon eredeti helyén nem jelölhető ki.¹⁷ A határ helyreállítási műszaki munkálatok 1949. év őszén befejeződtek.

3.3. Elvégzett munkálatok

A következő műszaki munkálatokat végezték el. A határvonal mentén lévő felsőrendű háromszögelési pontok felkeresése és azok azonosságának megállapítása. Elpusztult felsőrendű pontok újbóli meghatározása. Negyedrendű háromszögelési pontok felkeresése, szükség szerint új pontok meghatározása és kiszámítása. A háromszögelési pontoknak 1 : 200 000 és 1 : 50 000 ma térképekre való felrakása. Szükség szerint sokszögelés végrehajtása. Hiányzó határkövek helyett új kövek rendelése, helyszínre való szállítása és azok elhelyezése a trianoni határleírási jegyzőkönyvekben megadott koordináták szerint. Ha az új követ egyes esetekben a megváltozott terepviszonyok miatt (pl.: partbeomlás) a régi helyre elhelyezni nem lehet, akkor az új helyre helyezett határkő koordinátáinak meghatározása. A régi határkövek ellenőrzése. A műszaki adatokban vagy terephelyzetben előállott változásoknak a trianoni határmunkálatokban való keresztülvezetése.

A határkövek pótlása (a megállapodás értelmében a hiányzó kövek felét a magyar, felét a csehszlovák állam pótolja). A magyar fél által elhelyezendő kövek beszerzésére a kirendeltség – a vonatkozó rendeleteknek megfelelően – nyilvános versenytárgyalást tartott. A legolcsóbb ajánlattevő telepét a kirendeltség megsejmelte és annak berendezését az esetleges megrendelés teljesítésére alkalmasnak találta. A Közszállítási Szakbizottság úgy határozott 1948. október 22-én, hogy a csehszlovák határszakaszon felállítandó határkövek elkészítésével, mint legolcsóbb ajánlattevőt Falusy Ferencet kell megbízni, illetve annak 29 749,12 Ft összegű ajánlatát kell elfogadni.¹⁸

3.4. Problémák

A „Műszaki Utasítás 10. §-a (Vegyes rendelkezések) kimondja, hogy bármilyen esetben, amikor a határ kijelölése kétséges, a határvonalat kijelölni nem szabad. A kétes vagy vitás határokat államközi megegyezésnek megfelelően kell kijelölni.” Így a magyar és csehszlovák műszaki kirendeltségek felettes hatóságaihoz jelentést tettek és a kérdéses részekre vonatkozó munkákat függőben tartották. A magyar műszaki kirendeltség, amely az Országos Földmérési Intézet (OFI) 2 főmérnökéből állt, megküldte jelentését az ÁHB-nak. A jelentésből kiderült, hogy a függőben maradt határszakaszok helyreállítási, illetőleg kijelölési problémái olyan természetűek, hogy jó néhány hektárnyi területváltozást igényelnek. Éppen ezért a volt ÁHB a KÜM bevonásával többször tartott tárcaközi értekezleten kidolgozta a problémák megoldását célzó javaslatát. A KÜM, ezután javaslatot tett a Csehszlovák kormánynak, hogy a szükséges államközi megegyezés megkötésére szolgáló Vegyesbizottságot állítsanak fel. A VB-t, illetve annak mindkét tagozatát csak 1950. márciusában lehetett összeállítani és így végül is 1951. március 19-én Pozsonyban megkezdődtek. A pozsonyi tárgyaláson elfogadott napirend 10. pontja felölelte az összes problémákat. Ezeket a VB le is tárgyalta és a magyar tagozat kívánságainak megfelelően hozta meg döntéseit.

3.4.1. Csehszlovák igények

Amikor azonban a zárójegyzőkönyv megszövegezésére került volna sor, a csehszlovák fél felvetette Csehszlovákia oldalán mutatkozó kb. 30 ha területvesztésre vonatkozó magyar kompenzációs kötelezettséget. Konkrétan a Bodva-patak környéki terület, az ott keresztül haladó vasútvonal és Hídvégardói állomás átengedését. Az újabb konzultációk után a tárgyalások Budapesten, április 23-án folytak. Itt a csehszlovák tagozat nyíltan felvetette a gazdasági vonatkozású és nagyobb jelentőségű határkiigazítást igénylő kívánságait. A csehszlovák tagozat módosítani kívánta a királyhelmei járás, Strazne község terü-

letén átvonuló határt és konkrétan kb. 120 ha magyar terület átengedésére tett javaslatot. Ugyancsak kérték a Trstená és Abaújnádasd községeknél a határvonal kiigazítását, úgy hogy kb. 45 ha került volna Csehszlovákiához.¹⁹

A VB magyar tagozata helyszínen megvizsgálta a Bodva környéki kiszögelést. Megállapította, hogy a kérdés igen kényes, mert a csehszlovák fél által nem hivatalosan kért terület kiterjedése, az egyik alternatíva szerint kb. 150 ha, a másik szerint 46 ha. A területen az egyik környékbeli község TSZCS-je gazdálkodik. A szóban forgó határkiszögelés csücskén mintegy 6 hektárnyi területen zsúfolódnak a hasznos létesítmények, illetve tereptárgyak, mint pl: makadám közös határút, vasúti vágány, 200 m-s kitérővel, állomásépület és rakodórámpa, ezenkívül egy csehszlovák területen álló mészégető üzem magyar területre is átfutó csatlakozó vasúti vágánya. Rendkívül fontos szempont még, hogy e vasúti állomás legközelebbi le- és felszállóhelyét képezi Hídvégardó, Becskeháza, Tornaszentjakab, Deb-rete községeknek és részben Viszló valamint Rakaca községeknek. A határkiszögelés csücskének minimális földterülettel történő átengedése esetén is felmerülnek magyar oldalról a következő szükségletek: több száz méter hosszú összekötő határút megépítése, a meg-rövidített vasúti vágány mellett egy kitérő vágány létesítése, egy vasútállomás-épület felépítése, TSzCs kártalanítása, ami több millió forint.²⁰

3.4.2. vitás határszakaszok

Ezen kérdésektől eltekintve vitás határszakaszok voltak.²¹ A magyar–csehszlovák országhatár kétes szakaszai a következők voltak:

1. Az Ipoly mentén a vízfolyás alkotta az országhatárt (mozgó határ). A visszacsatolás időtartama alatt megkezdődött, de már nem fejeződött be az Ipoly szabályozása. Aszerint, hogy a munkálatok megszakításuk időpontjában milyen állapotban voltak, a határmenti helyzetet az Ipolynál következők voltak: elkészült a kanyarulatot átvágó új meder és a víz már benne folyik. Az új medernek csak egy része készült el és egyik vége már össze van kötve az Ipollyal. Víz tehát van az új mederrészben, de nem folyik, mert a másik vége még nem érte el az Ipolyt. A víz régi medrében folyik. Kellő mélyen még ki nem ásott, a folyóval össze nem kapcsolt mederrészek (pl: a V.25 és a V.28 számú határkő között). A határőrizeti szervek az új medret országhatár gyanánt kezelték. Az Ipolynál megállapították, hogy a javaslat elfogadása esetén Magyarország 1 ha 8650 m²-t veszítene. A többi esetben a trianoni szerződésben meghatározott módon a régi vízfolyás az országhatár.²²

2. Letkés község mellett (III. szakasz) is folytak szabályozási munkák. Az új medernek Letkés község határában lévő része teljesen elkészült, a csehszlovákiai Ipolyszalka (Soklová) határában tervezett szakasza azonban csak részben készült el. 1945-ben a lakosság a letkési szakaszt az északi végén elzárta, így a víz az Ipoly régi medrében folyik. A határőrizeti szervek ezt a régi medret tekintik országhatárnak. A helyszíni szemlén az a vélemény alakult ki, hogy ez az eset nem tekinthető változásnak, mert a határvonalat jelző vízfolyás most is az Ipoly természetes medre. Ez a vélemény magyar érdekből előnyös volt. Így a M-CS MHB csehszlovák tagozata ezt az esetet nem is jelenti felettes hatóságának.

Somoskőújfalu térségében a cigánytelep, az Oncsa telep és a somoskői bazaltbánya képezett vitás területet.

3. A cigánytelepnél a trianoni határvonal közvetlenül a község belsősege mellett húzódott. A visszacsatolás ideje alatt a község két helyen a határon túl terjeszkedett. Az egyik a VIII. 6/1 határkőnél a határvonal Horváth Béla udvarában az istállón halad keresztül. A terep és birtokviszonyok miatt az istállót nem építhette máshova. A másik, egy ház, özv. Radics Károlyné tulajdona volt. A meredek hegyoldalon lévő kőves terület mezőgazdasági szempontból teljesen értéktelen. Nincs számottevő értékük a rajta lévő kezdetleges építmé-

nyeknek sem. „Ezt megfontolva célszerűbbnek látszik az említett családokat megfelelőbb helyre költöztetni. (A két ház tulajdonosát megélhetésük Magyarországhoz kötötte.) Ez esetben 1315 m² terület volna Magyarországhoz csatolandó” vélték a bizottság magyar tagjai.

4. Az Oncsa-telep esetében 1941/42-ben a közbiztonsági szövetkezet házhelyeknek való területet vett a közlekedési út északi oldalán (amely most csehszlovák terület). Erre 6 házat fel is építettek. Ez volt az Oncsa-telep.²³ Ezekhez a telepekhez csatlakozó területet (ma szintén Csehszlovákia) ugyancsak házhelyek céljára osztották ki. Néhány ház itt is felépült, a többinek az építése azonban – az országhatár helyzetének újbóli megváltozása miatt – elmaradt. A szóban forgó – Magyarország területére zsákszerűen benyúló – területet a határvonal VIII 7/3 a és VIII 8/7 a határkövek közötti szakasza fogja körül. A házak és házhelyek tulajdonosai magyarországi bányamunkások. Nemcsak munkahelyük kötötte Magyarországhoz, hanem a terep is, mert – a telkük mögött lévő meredek hegyoldalon – Csehszlovákia felé vezető, kocsival járható útjuk nincsen. Jelenleg az országhatár mintegy 700 m hosszú része a községben az utcán halad. Ha műszaki szempontból jelölnék ki az országhatárt, akkor ebben az esetben 12 ha 8560 m² terület kerülne Magyarországhoz. Ha a határvonal közvetlenül a házhelyek mellett húzódná, akkor a felső házhelysoron nem épülhetnének házak a határ közelsége miatt. Akkor az átcsatolandó területet 11 ha 6696 m² volna.

5. A Somoskői bazaltbánya 1925-ben nyílt meg és termelése 1938-ban lendült fel, mikor a kibányászott selejt (meddő) anyagot a kitermelés helyének közvetlen közelébe, a trianoni határvonalon húzódó mélyedésbe rakhatták. Ez a főként kődarabokból álló meddő anyag 1947-ben, mintegy 15–20 m vastag rétegben borította a határvonalat és a trianoni határon 10–20 m-re átnyúlt. A bánya vezetősége szerint az üzem csak akkor tartható működésben, ha a meddő anyag továbbra is ebben az irányban helyezhető el. Magyar és műszaki szempontból célszerű lenne a határvonalat a VIII 14 és VIII 15 számú határköv között vezetni. Ez a megoldás hosszú időre kielégítené a bánya helyszükségletét. Így Magyarországhoz 4 ha 8040 m² – mezőgazdaságilag értéktelen legelő lenne – csatolható.

6. A VIII. szakaszban a Gortva-patak a VIII 24/3 és a VIII 24/9 határköv között meredek szűk völgyben halad. A határvonal a Gortva folyását követi. A völgy Magyarország felőli oldala mozgásban van. A leomló föld a patakot és a határköveket eltemeti. Így a határ nem jelölhető meg szabatosan. Azonban mindkét fél érdeke, hogy ezen a részen az országhatár olyan helyen haladjon, ahol helycsuszlástól mentes. A javasolt vonal elfogadása esetén 13 ha 9234 m² erdőterület kellene Magyarországhoz csatolni.

7. Sátoraljaújhely környékén a Ronyva-híd, a hozzá csatlakozó határút és a Ronyva csatorna körül voltak viták. A Ronyva-híd és a hozzá csatlakozó határútnál a XIX 8 és XIX 8/1 határköv között régebben fahíd vezetett keresztül a Ronyva-patakon. 1948/49-ben a fahíd helyett, annak magyar oldalán a magyar hatóságok vasbetonhidat építettek. Ennek megfelelően átépült a hozzá vezető országút is. Így a kövezett útból keletre ágazó földútra (ugyancsak határút) jelenleg nem a XIX 10 és a XIX 10/1 határkövek érintésével, hanem tőlük mintegy 22 m-rel északra fordulnak be a járművek. Ez már régebben is így lehetett, mert a közös határút területéből a magyar oldalon az 1930-as években egy részt elkerítették és gyümölcsfákkal ültettek be. Műszaki szempontból javasolták, hogy az újonnan épített kövezett utat és a keletről beletorkoló földutat a jelenlegi állapot szerint határútnak tekintésék. Ebben az esetben Magyarország területe 535 m²-el gyarapodnék.

8. A Ronyva csatorna esetében a visszacsatolás időtartama alatt a Ronyvát Sátoraljaújhelytől délkeletre össze akarták kötni a Bodroggal. A csatornának a déli szakasza már elkészült, de még nem kötötték össze a Bodroggal. A nagyméretű csatorna XIX 14/4 és a XIX 15/3a. határköv között ferdén metszi az országhatárt. Magyarország területéből a csatorna

által lemetszett 1 ha 5150 m² területre csak Magyarország felől lehet eljutni. Műszaki szempontból az volna a legegyszerűbb, ha a Ronyva csatorna említett része volna az országhatár egészen a XIX. 15/3a határközig, onnan délre pedig változatlanul megmaradna a régi határvonal.²⁴

9. A Laca pataknál a XIX 78 és XIX 79 számú határkö között 1942-ben vízlevezető árkot ástak. Az árok középvonala nem fekszik pontosan az országhatáron. A lakosság az árok középvonalát tekinti országhatárnak. Műszaki szempontból is ezt helyesnek minősítette a MVB. Így Magyarország területvesztése 343 m² lenne.

10. Az 1950. évi helyszíni munkálatok folyamán újabb olyan szakaszt találtak a mérnökök, ahol az országhatárt nem tűzhatték ki a békeszerződésben meghatározott helyen. Az Aggtelekről Tornaaljára vezető utat ugyanis a visszacsatolás ideje alatt átépítették. Az átépítés után a határút lényegében a régi helyén maradt, csak a kanyarulatok görbületi sugarának a növelése okozott kisebb eltolódásokat. Műszaki szempontból az lett volna a megoldás, hogy a jelenlegi utat határútnak minősítik. Így Magyarország 1014 m² területet veszítene. A határőrizeti szervek jelenleg az új utat tekintették határútnak.²⁵

A tárgyalásokon sikerült biztosítani a Somoskőújfalusi Magyar Bánya meddőanyagának hosszú évekre menő tárolási lehetőségét. Megszüntették a Somoskőújfalusi ún. „határszákot” (Oncsa-telep) és likvidálták a közelben lévő ún. régi cigánytelepet közvetlen a határvonal mentén. A végleges határvonal kitűzésénél figyelembe vették az Ipoly folyó szabályozása következtében előállott helyzetet. Így teljes egészében magyar területre került a sátorlajújhelyi Ronyva-híd. Megszűnt az eddig nem stabil határvonal a Gortva-patak menti földcsuszamlásos területen.²⁶

Így a VB 1953. július 13-án végleg megegyezett a határvonal pontos menetéről, és azt jkv-ben rögzítette.²⁷ Ezután (másnap) a műszaki albizottság feladata – az 1952. június 6-i Pozsonyi zárójegyzőkönyvben leírt határvonal szabályozások végrehajtása folyamán készült, illetve kiegészített – határokmányok ellenőrzése és összehasonlítása volt. A mérési vázlatok alapján megvizsgálta a műszaki albizottság, majd összehasonlította a határtérképeket és a hozzájuk tartozó részletes határleírási jegyzőkönyvek pótfüzetét.²⁸ A rendezéssel kapcsolatban mind Magyarországhoz, mind Csehszlovákiához összesen 11,5783 hektár terület.

3.5. A redemarkált államhatár határokmányai

Kiindulópont a trianoni határokmányok voltak. Ezt egészítették ki a VB-ok jegyzőkönyvei, megállapodásai, és a redemarkációs munkálatok okmányai. Ezek szolgálták alapul, amelyeken az 1948-ban megkezdett helyreállítási munkálatok alapján a szükséges határmódosításoknak megfelelően kiegészítettek és amelyeket a VB jóváhagyott. Így a határokmányok a határvonalra, a határkövek alakjára és méretére, valamint helyzetére (koordináták, irányszögek, törésszögek, távolságok, bemérési méretek) a határkövek biztosításának módjára, megjelölés rendszerére, továbbá azokra a méretekre vonatkoznak amelyek a határvonalnak a terepen meg nem jelölt töréspontjait meghatározzák.

Ez a csehszlovák viszonylatban: a határ részletes leírása (Description Détaille) 20 füzet, 219 db 1 : 2880 méretarányú térkép, 41 db 1 : 5000 méretarányú térkép.

Az 1947. évi békeszerződés redemarkációs munkálatok végrehajtása során kötött határügyi egyezmények két különböző kategóriába sorolhatók. Az egyik olyan egyezmények, amelyek rögzítik a szomszédos országok között újból kijelölt országhatármenetét, egyrészt a helyszínen a megfelelő határjelek elhelyezésével, másrészt pedig ezen határjelek berajzolásával a megfelelő műszaki határokmányokba. A másik olyan egyezmények, amelyeket az államhatár mentén felmerülő problémák rendezése céljából kötöttek.

A magyar–csehszlovák viszonylatban olyan egyezményeket kötettek, amelyek rögzítették a szomszédos országok között újból kijelölt országhatár menetét. Ennél az egyezmény-nél az volt az alapelv, hogy miután szabatosan kijelölték a határvonalat, a határjelek sérülése esetén azokat az egyik szerződő fél a másik szerződő fél közreműködésével és ellenőrzésével úgy állítja helyre, hogy az mindenben megfeleljen az eredeti állapotnak és így biztosítják az országhatár pontos és mindenkor egyértelmű megjelölését. Ennél az egyez-ményeknek a KÜM-nek a végrehajtás ellenőrzése a feladata, illetőleg akkor, ha a megsérült és kicserélt határjelekről az előírás szerint új határokmányok készülnek, azokat az eredeti határokmányokhoz csatolja.

A KÜM az államközi szerződések megkötésével és az abban foglalt megállapodások végrehajtásával tesz eleget annak a kötelezettségének, amely szerint az országhatár megá-lapítására és kijelölésére vonatkozó minden olyan ügyben, amelyben az intézkedés vagy a határozat a jogszabályok értelmében más szakminisztériumok hatáskörébe tartozott, a kül-ügyminisztérium jár el, tárgyal és dönt, illetőleg javaslatot tesz az országhatárra vonatkozó olyan ügyekben, amelyek törvényhozás útjára tartoznak, vagy amelyekben egyébként a MT döntése vagy jóváhagyása szükséges.

Befejezés

Az 1947. évi Párizsi békeszerződés értelmében végzett határkijelölő munkálatok befe-jezésével, a határokmányok elkészítésével, és ezzel párhuzamosan megkötött határmenti konfliktusok kezelésére szolgáló – a határrendet szabályzó – egyezmények megkötésével kialakult a mai országhatár északi szakasza. Azóta természetesen folyamatosan történtek változások, – határkiigazítások, területcserék – a határvonal menetében viszonyosság alap-ján kétoldalú szerződésekben rögzítve.

JEGYZETEK

1. A határszakaszok megoszlása a következő képet mutatta: az új magyar–szlovák határ 858 km-rel az összes határszakasz 25%-át jelentette, és ideiglenes határjelekkel volt állandósítva. Az 1031 km román határszakasz az egész határvonal 30 %-át tette ki, itt a határt a demarkációs vonal töltötte be. Szintén a demarkációs vonal töltötte be a határ szerepét a Temesközben, Bánátban, amely né-met katonai megszállás alatt volt. Ez 216 km-t, a teljes határvonal 6%-át jelentette. A közel 600 km hosszú horvát határszakaszt részben a határjelekkel állandósított volt trianoni határ, rész-ben a demarkációs vonalak jellemezték. Ez a határszakasz az egész határvonal 17%-át jelentette. A nyugati, 432 km hosszú volt osztrák határt az állandósított határjelek jellemezték. A volt osztrák határszakasz 12%-kal részesedett az össz-határvonalból. Ugyancsak az állandósított határjelek jel-lemezték az ÉK-i kárpátaljai határszakaszt, amely a maga 356 km-ével határaink 10%-át jelentet-te. kijelölésére lásd: SUBA J.: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi Párizsi békeszer-ződés alapján IN: „Háborúból Diktatúrába”. *Rendvédelem-történeti füzetek*. 1996. VI./ évf. 7. szám, 96–106.p.
2. A Párizsi békeszerződésre lásd: A Párisi magyar békeszerződés és magyarázata Bp. 1947. (Documenta Danubiana).
3. Suba J. (2003): Az Államhatár megjelölése. In: *Geodézia és Kartográfia*. LV. évfolyam, 2003/3. szám, 31–33 p.
4. Az Állami Földméréstől kijelölt 4 mérnök Hazay professzor irányításával megkezdte a határki-jelölés műszaki előmunkálatait 1947. máj. 15-én. A Gazdasági Főtanács, illetőleg a Miniszter-tanács ezen a munkálatokhoz a folyó költségvetési évre 8000 Ft előirányzat nélküli kiadás igénybevételét engedélyezte. Magyar Országos levéltár (továbbiakban: MOL), Országos Föld-méréstani Intézet (1930/1950–1952) iratai XIX-K-15.

5. MOL, a Pénzügyminisztérium levéltára (PüM). 48.721/1947. – PüM IX. osztály. A trianoni határok helyreállításával kapcsolatos földmérési és egyéb műszaki munkálatok adminisztratív előkészítése.
6. MOL, XIX-K-15, 61.339./48-PüM. Állami Földmérés Országhatárt Rendező és Kijelölő Kirendeltségének jelentése a kirendeltség működéséről 1947-ről.
7. M-CS VB 1951. márc. 19–20 i. ülés jkv-e. /MOL, A Külügyminisztérium levéltára (KüM) (1945–1964), A titkos iratok (TÜK) jelzetei: MOL KüM (1945–1964) XIX-J-1-j. (XIX-J-1-j-Cseh-29/h- 00634-1951). A magyar tagozat azt javasolta, hogy a „Vegyesbizottság” szó elé a „határügyi” szó kerüljön és az „ülés” szót „ülésszak” szóval helyettesítsék. Az utóbbi indítványt elfogadták, azonban a „határügyi” szót nem kapcsolták a Vegyesbizottság fogalmához.
8. A Műszaki utasítást a magyar kormány 1949. ápr.22-én tartott Minisztertanácsi ülésén jóváhagyta. /MOL XIX-A- 83a-1949.
9. Az 1948. évi okt. 29-én kelt 12.030/1948. számú Korm. rendelet és az 1948. évi dec.10-én kelt 12.340/1948. számú Korm. rendelet intézkedett az Állami Határügyi Bizottság (AHB) felállításáról, szervezetéről és feladatköréről. A rendelet szerint: „Az országhatár megállapítására és kijelölésére vonatkozó minden olyan ügyben, amelyben az intézkedés, vagy a határozat a jelen rendelet hatálybalépésekor fennállott jogszabályok értelmében egy vagy több szakminiszter hatáskörébe tartozott, az alábbiakban szabályozott Állami Határügyi Bizottság jár el, tárgyal és dönt. A bizottság tesz javaslatot továbbá az országhatárra vonatkozó olyan ügyekben, amelyek törvényhozás útjára tartoznak, vagy amelyekben egyébként a minisztertanács döntése, vagy jóváhagyása szükséges”.
10. MOL, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (MOL XIX-A-83-a.) MOL XIX-A- 83a-246. 12 jkv. – 1948 Miniszterelnökség 7346/1948. M.E.I. – Minisztertanácsi előterjesztés 1948. júl. 22-én.
11. MOL XIX-A- 83a-266. 12 jkv. –1948 Állami Határügyi Bizottságról szóló 12.030/1948. Korm. számú rendelet (Magyar Közlöny 263. sz.) módosítása tárgyában Miniszterelnökség 12.340/1948 M. E. II (A Előterjesztés a Minisztertanácshoz 1948. dec. 6.)
12. Kiss Roland 1888-ban született Budapesten. Iskolai végzettsége: jogi alapvizsga. 1907-ben lépett állami szolgálatba. 1919. augusztus 1-jétől 1945. április 1-jéig azonban nem fejtett ki hivatali tevékenységet. A felszabadulás után rehabilitálták. A munkásmozgalomban 1917 áprilisa óta megszakítás nélkül részt vesz. Jelenleg honvédelmi államtitkár. – írta róla Rajk László 948. dec. 9-én (MOL XIX-A-83a-266. 12 jkv. – 1948 – KüM 7372/1.-1948).
13. A pozsonyi hídfő kijelölésére lásd: Suba J.: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi Párizsi békeszerződés alapján In. „Háborúból Diktatúrába”. *Rendvédelem-történeti füzetek*. 1996. VI./évf. 7. szám, 96–106. p.
14. Lásd Suba J.: A magyar–szovjet határ kijelölése, kitűzése In. „Földrajz és Turizmus” Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 60. születésnapja tiszteletére (szerk.: Kókai Sándor) Nyíregyháza 2006. (396. p.) 299–311. p.
15. Így megszűnt a magyar–osztrák A.I. alszakasz. A határokományokat átadták a csehszlovák félnek. (Suba J.)
16. MOL, XIX-K-15. szám nélküli kimutatás a jegyzőkönyvekről.
17. A „Műszaki Utasítás 10. §-a (Vegyes rendelkezések) kimondja, hogy bármilyen esetben, amikor a határ kijelölése kétséges, a határvonalat kijelölni nem szabad. A kétes vagy vitás határokat államközi megegyezésnek megfelelően kell kijelölni.”
18. Noha a legolcsóbb ajánlat végösszege csak 29 749,- Ft, a kirendeltség az ajánlatokról készített kimutatásokat szakbizottság elé való bocsátás végett, felterjesztette, mert az ajánlatok között 60 000 Ft-nál nagyobb összegű is szerepel. (64.048/48-PüM határkötárgyalások eredménye, 556/948. – Állami Földmérés Országhatár kijelölő kirendeltsége MOL XIX-K-15).
19. MOL, A Külügyminisztérium levéltára (KüM) (1945–1964). A nyílt iratok jelzete: MOL KüM (1945–1964) XIX-J-1-k / MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-97-1953. Körmendi Pál feljegyzése (97/1953) 1953. ápr. 29. Feljegyzés a csehszlovák határügyi javaslatokkal kapcsolatban (Bodvai kiszögelés ügye).
20. (MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h- 97/1953 Ménes János feljegyzése 1951 ápr. 9-én Bodvai kiszögelés ügye).

21. 69.531/1949 – PüM. Regőczy Emil műszaki főtanácsos 1949. november 10-i jelentése. A magyar–csehszlovák országhatáron előforduló eltérések, amelyek politikai megoldást igényelnek. Váhl Miklós műszaki főtanácsos 1949. május 9-i jelentése az ÁHB-nak. E kérdéses területeket Regőczy Emil újra bejárta és pontosította 1951. jan.20-án. Az említett számok már az 1951. jelentéséből valók. MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-00636-1951 Regőczy Emil jelentés kiegészítése 1951. jan. 20.
22. Regőczy Emil jelentésében kiemelte, hogy műszaki szempontból az volna célszerű, ha a jelenlegi vízfolyás lenne az országhatár. Amennyiben a kérdés így oldatnék meg, Mo.-hoz kerülne 12 ha 4700 m², viszont elvesztenénk összesen: 14 ha 1010 m², végeredményben Magyarország 1 ha 6310 m²-t veszítené. Kedvezőtlen körülmény, hogy a balassagyarmati hídtól nyugatra megkezdett átvágás nem készült el végig. Ekkor ugyanis az említett elv alkalmazása esetén a határvonal kissé távolabb tolódnék Balassagyarmattól. Ez a terület a városé.
23. ONCSA = Országos Nép és Családvédelmi alap. Feladata volta szegény emberek lakáshoz való juttatása. Típustervek alapján kertekkel övezett családi házakat épített. Elsősorban a nagycsaládosok számára, vidéken. Telepei megtalálhatók voltak országszerte. Elsősorban a Budapest környéki településeken Újpest, Pesterzsébet, Rákospalota stb. Ezek a XX. sz. magyar szociálpolitikának kiemelkedő alkotásai voltak. (Suba J.)
24. Ez esetben a magyar veszteség ténylegesen nem a két terület különbsége, hanem több, mert a csehszlovák csereterület a Bodrog elmosási vonalába esik és így egy-két évtized múlva már teljesen a folyó medrében lesz. Egyébként ezzel a megoldással tulajdonképpen a Bodrognak a XIX 15/3 a és a XIX 16 számú határkö között lévő szakasza mozgó határrá változnék azaz a folyó medrének fele (1 ha 2120 m²) Magyarországhoz tartoznák. Végeredményben tehát 1 ha 5150 m² szárazföldért kapnánk 7100 m² elmosásnak kitett területet és 1 ha 2120 m² folyómedret, vagyis a veszteség ellenére az a látszat mintha 4070 m² területet nyertünk volna. Magyar szempontból esetleg megoldható a kérdés úgy is, hogy a csatornán egy helyen az elvágott terület megközelíthetése végett földátjárárt készítenek.
25. MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-00636-1951 Regőczy Emil jelentés kiegészítése 1951. jan. 20.
26. Feljegyzés a Bratislavai zárójegyzőkönyv tárgyában MOL XIX-J-1-j-cseh-29/h-00897/6-1952.
27. Zárójegyzőkönyv a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa küldöttsége és a Csehszlovák Köztársaság kormányküldöttsége között a magyar-csehszlovák határ kisebb hibáinak rendezése tárgyában folytatott tárgyalásokról 1953. július 13-án MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-00636-1951.
28. Az V. szakasz 15, 16, 17, VIII. szakasz 2, 4, 5, 8, XII. szakasz 1, 2. XIX szakasz 4, 5, 6, 20. szelvénye. A felsorolt határokmanyoknak mint a magyar, mind a csehszlovák példányai helyesbítettek és egymással megegyeznek. A Zárójegyzőkönyv I., II., III., IV., V., VI., IX., X., XI. és XII. cikke alapján a természetben kijelölt határvonal pontosan megegyezik a Zárójegyzőkönyvben megszabott vonallal. A VII. cikkben leírt vonaltól a természetben kissé el kellett térni. A kijelölt határvonal ugyanis a „b” és „c” pont között, továbbá az „e” és a VIII15 pont között nem egyenes. Az első eltérésre azért volt szükség, hogy a határvonal ne vágja át a csehszlovák oldalon lévő utat, a második törés pedig terepakadályt kerül ki. Mindkét eltérés jelentéktelen. A VIII. cikk alapján kijelölt határvonal általános menete megfelel a Zárójegyzőkönyvben leírt vonalnak, részleteiben azonban némileg eltér tőle. Az eltérésre azért volt szükség, mert csak így volt a csúszó talaj elkerülhető, csak így lehetett a határvonal áttekinthetőségét biztosítani, ki kellett elégíteni a Zárójegyzőkönyv XIII. cikkében megszabott azt a követelményt, hogy a két állam területének nagysága a I–XII. cikk alapján végrehajtott rendezés következtében ne változzék. Műszaki albizottság munkássága MOL XIX-J-1-k-Cseh-29/h-00636-1951.